

עידן המועדים

ניסן, הכנות לפסח, ליל הסדר וימי העומר

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א ועוד

נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

חודש ניסן

א. תחננון – בכל חודש ניסן אין אומרים וידי ונפילת אפיים, וכמו כן אין לומר בתפילת שחרית מזמור "יענך ה' ביום צרה", וכן מזמור "תפילה לדוד" הואיל ונאמר בו "ביום צרתי אקראך", ואין להזכיר יום צרה בימי ניסן, מפני שכל החודש הוא ימי גאולה ושמחה לישראל. ונוהגים שלא לומר "צידקתך" בתפילת מנחה בשבת. וכן אין מספידים בו ואין אומרים צידוק הדין [אבל "השכחה" מותר] (ש"ע ורמ"א תכס, ב ומ"ב ז; ב ו"ח).

ב. תענית – אין לגזור תענית ציבור בכל ימי חודש ניסן, על כל צרה שלא תבוא, אבל מותר להתענות תענית יחיד (חוץ מיום ראש חודש ניסן וימי החג. וטוב להחמיר שלא להתענות גם ביום איסור חג). ולכן מותר להתענות ביום האזכרה של אביו או אמו, אף על פי שתענית זו אינה חובה אלא רק מנהג טוב (ש"ע שם ומ"ב יד; ה). [והאשכנזים אינם מתענים גם תענית יחיד בניסן (רמ"א שם ומ"ב ט)].

ג. בית העלמין – יש נוהגים ללכת לבית-הקברות בערב ראש חודש ניסן, נוסף על ימי פקודת השנה (גשר החיים כס, ד). – ואם חל יום השנה בחודש ניסן מותר ללכת לבית-קברות, אם נזהרים שלא להספיד את המת ושלא לבוא לידי בכי. ואם חל יום השבעה בחודש ניסן, אם האבלים מכירים בעצמם שלא יגיעו לידי בכי בעלותם לקבר הקרובים, מותר להם לעלות לקבר. אבל אם יגיעו לידי בכי, ידחו את העליה לקבר לאחר חודש ניסן (ילקוט יוסף אבילות מ, כ). ומותר לעלות על קברי צדיקים (הלכות חגים יט, טג).

ד. פרשת חנשיאים – מנהג טוב לקרוא בכל יום החל מראש חודש ניסן פרשת הנשיא של אותו יום (בפרשת נשא. כי באחד בניסן הוקם המשכן, ובכל יום הקריב אחד מ"ב נשיאי שבטי ישראל את קורבנו לחנוכת המזבח, והיה עושהו יום-טוב. וביום י"ג ניסן קוראים מתחילת פרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה" (מ"ב שם, ח; א). ויש נוהגים לקרוא פסוקים אלו מתוך ספר תורה, אבל מנהגינו לקרותם מתוך סידור או חומש (א).

ה. קמחא דפסחא – מנהג ישראל לתרום קמחא דפסחא לעניים עבור צרכי החג (רמ"א תכס, א ומ"ב ד ו). וכתב רבינו הרמב"ם (י"ד טו, יח): וכשהוא אוכל ושותה בחג, חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים. אבל מי שנועל דלתות חצירו, ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא. ע"כ.

ו. ברכת האילנות – היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרחים, מברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם" (ש"ע רכז, א). ותיקנו ברכה זו לפי שהוא ענין שבא מזמן לזמן באופן מחודש, שאדם רואה עצים יבשים שהפריחם הקב"ה ומברכים ברכה זו פעם אחת בשנה בלבד (ש"ע שם).

ז. זריזים/רוב עם/צדקה – הזריזים מקדימים למצוות, ללכת ולברך בראש חודש ניסן (פסחים ד, ועוד). ומה טוב שיצטרפו עשרה אנשים לברך ברכה זו, ויאמרו את המזמורים והבקשות הנהוגים, ויסיימו באמירת קדיש "יהא שלמא". וטוב שאחד יברך הברכה בקול רם והשאר יאמרו אחריו בלחש (י"ב). ומכל מקום אין להשהות הברכה כדי לברך בציבור (כד). ויש מי שכתב שלאחר הברכה יפריש צדקה כנדבת ליבו, ולפחות ארבע פרוטות לעילוי נשמת אביו ואמו או כל מתי ישראל (הרב בן איש חי באורח חיים ד"ז אות ו).

ח. לילח – אפשר לברך ברכת האילנות גם בלילה לאור החשמל, כל שהוא מבחין בבלבוב האילנות (יא).

ט. לא בירך בפעם הראשונה – אם לא בירך ברכת האילנות כשראה אותם עם פרחיהם בתחילת חודש ניסן, בדיעבד יכול לברך ברכת האילנות אחר כך במשך כל החודש, כשיראה פעם נוספת אילנות עם פרחיהם (מ"ב ה; כד).

י. גדלו הפירות – אם לא בירך ברכת האילנות עד שגדלו הפירות, שוב אינו מברך (ש"ע שם). וכל שנפלו הפרחים והתחיל גידול הפרי (אף על פי שאינו ראוי לאכילה) אין לברך ברכה זו. ומכל מקום, אילן שהתחילו לגדול בו חלק מפירותיו, אם יש בו עדיין פרחים וניצנים, מברך עליו ברכת האילנות (כז).

יא. ברכה באדר/אייר – לכתחילה אין לברך ברכת האילנות בחודש אדר כשרואה אילנות מלבליים, אלא ימתין לחודש ניסן. אבל אם לא נזדמן לו לברך ברכת האילנות עד שעבר חודש ניסן, רשאי לברך גם בחודש אייר, ולא יאבד ברכה יקרה זו, ובלבד שיהיו עדיין האילנות בפריחתם ולא גדלו פירותיהם (מ"ב א; כה).

יב. שבת – מותר לברך ברכת האילנות בשבת, ואין לחוש פן ישכח ויתלוש מפרחי האילנות או משום בורר. אלא שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, כשאינן חשש שיפסיד הברכה (ז). וכשבא קהל גדול להתפלל בבית-הכנסת רק בשבת, יברכו לכתחילה בשבת כדי לזכות את הרבים.

יג. נשים/קטנים – גם הנשים מברכות ברכת האילנות (י), וכן יש לחנך את הקטנים לברך ברכה זו.

יד. סומא – סומא לא יברך ברכת האילנות, כיון שברכה זו תלויה ב"ראיה", והוא אינו רואה. ונכון שישמענה מפי שליח צבור המברך ויצא ידי חובה לכל הדעות (כח).

טו. מספר האילנות – אין לברך ברכת האילנות על אילן אחד, אלא צריך לברך לכל הפחות על שני אילנות אפילו שהם ממין אחד. והמברך על מיני אילנות הרבה, הרי זה משובח (י).

טז. חוץ לעיר – טוב לברך ברכת האילנות על אילנות הנטועים בגינות ופרדסים שמחוץ לעיר. ומכל מקום אין זה מעכב, ולכן אם קשה לו לצאת מחוץ לעיר (מסיבת טירדה, חולשה, וכל שכן מפני ביטול תורה), יוכל לברך ברכת האילנות גם על אילנות שבתוך העיר (יב).

יז. אילנות מאכל/מורכבים/ערלח – מברכים ברכת האילנות רק על אילני מאכל, אבל על אילני סרק שאינם מוציאים פירות, אין לברך (מ"ב ב; יא). – וכן יש להימנע מלברך על אילנות המורכבים מין בשאינו מינו, הואיל וקיומם הוא נגד רצון הבורא, ואין לברך ולהודות לה' על כך (יט). – אבל מותר לברך ברכת האילנות על אילנות שהם בתוך שלוש שנים לנטיעתם, אף על פי שהם ערלה ואסורים בהנאה, הואיל ולא נעשו באיסור (יט).

הכשר כלים

א. כלים שהשתמשו בהם בחמץ, אפילו פעם אחת לפני שנים רבות, ורוצים להשתמש בהם בפסח, אסור להשתמש בהם מבלי שיכשירם תחילה כדת, כיון שהחמץ בלוע בכלים ואינו יוצא מהם אלא על ידי הכשרה. ובאותה הדרך שנבלע החמץ בכלי, באותה הדרך גם יפלט החמץ ("כבולעו - כך פולטו") (ש"ע תנא, ה). – יש לזהר שלא להגעיל כלי בשר וכלי חלב ביחד, אלא אם כן לא השתמש באחד מהם (בבשר או חלב) במשך ה-24 שעות האחרונות (שם, ב). (והאשכנזים מחמירים בכל אופן שלא להגעיל שום כלי (אף בנפרד) אלא רק לאחר שעברו 24 שעות מהפעם האחרונה שהשתמשו בו בחמץ (רמ"א שם). – ולא יכניס הרבה כלים בבת אחת, כדי שרתחת המים תגע בכל כלי וכלי (ש"ע תנב, ג). ויזהר להכשיר הכלים קודם זמן ביעור חמץ (ולאחר זמן זה, יעשה שאלת חכם) (שם, א).

* הבהרה: סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר חזון עובדיה, פסח/י"ט. ש"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. כה"ח=כף החיים.

את המאכל שרוצה לחמם בתוך קופסה סגורה או שקית. – ומיקרוגל שיש בו גופי השחמה, דינו כתנור שיבואר דינו להלן (אוצר דינים, תקמ).

יא. תנור אפיה – יש לנקותו היטב עד כמה שאפשר משיירי המאכל והזיעה שנצטברו בדפנותיו ובדלתות ובכפתורים, וימנע מלהשתמש בו 24 שעות קודם הכשרתו (ובדיעבד שניקה ולא המתין 24 שעות, אין לחוש (ע"י שרת תפלה למשה ב, ט), ואחר כך ידליק את התנור במידת החום הגבוהה ביותר למשך כשעה (קלב).

יב. פלאטה חשמלית – א אם לעולם לא חימם עליה חלה, פיתה, בורקס וכדומה (אפילו פעם אחת), אלא לפעמים גלש חמץ מהסיר על גבי הפלאטה, הכשרה בכך שינקה אותה היטב, ויערה עליה מים רותחים או שסיקנה למשך חצי שעה (קלח). **ב** אם חימם עליה חמץ ישירות, יכשירנה כ"ל, ובנוסף לכך יעטוף אותה בנייר כסף עבה שאינו עלול להקרע (ע"י כח"ח צב, קג).

יג. מיחם חשמלי – א אם חימם על גבי מכסה המיחם חלה, פיתה, בורקס וכדומה (אפילו פעם אחת), צריך להכשיר את המיחם (ליקו"י א"ה ג, תסס), כדלהלן: (1) ימלא בו מים כמעט עד גדותיו, וירתיחם, ובשעה שהמים רותחים יפתח את ברז המיחם כדי שהמים יכנסו גם לשם. (2) ירתיח סיר מים, יהפוך את המיחם ויכניס את ראשו לתוך הסיר לפחות עד למקום שהגיעו המים בהרתחה הקודמת (ע"י ש"ע תנב, ו). (ויכניסו באלכסון כדי שיכנסו בו המים. ואם אין לו סיר גדול, אינו חייב להכניס את כל ראש המיחם בבת אחת, אלא יכול להכניס חלק אחר חלק (ש"ע תנא, יא)). – קודם ההגעלה אין צריך להסיר את האבנית שהצטברה במיחם (ע"י מ"ב תנא, כב; הליכו"ש, נד ואור לציון, קיט). (3) יגעיל את מכסה המיחם בתוך סיר מים רותחים (ואין צריך ללבנו (אורלי"צ שם; סי' פסח כהלכתו קסו מהרב אלישיב שליט"א)). – אם קשה עליו להכשיר את המיחם באופן הנ"ל, לא נהן להשתמש בו בפסח.

יד. א אם לעולם לא חימם חמץ על גבי המיחם או שתמיד הקפיד לחמם החמץ על גבי צלחת זכוכית, אין המיחם צריך הכשר כלל, ודי בכך שהוא נקי (ואם הניח החמץ בשקית וכדו', קשה לסמוך על כך שתמיד השקית היתה שלימה ולא קרועה, ולכן יכשירו כנ"ל).

יד. ב כלי חמץ, שאין מתכוונים להכשירם לפסח, יש להניחם במקום מוצנע בארון, שלא יבואו להשתמש בהם בטעות (ש"ע תנא, א). – ואם טעו ובישלו בפסח בכלי חמץ נקי שלא הוכשר, לאחר שעברו 24 שעות משעה שהשתמשו בו בחמץ לאחרונה, בדיעבד אין התבטיל נאסר באכילה (והאשכנזים מחמירים בזה) (ש"ע ורמ"א תמו, י').

כשרות המאכלים

א. א יש לקנות מצרכים כשרים לפסח, ושההכשר יהיה מודפס על גבי האריזה (לא חותמת או מדבקה), וכשיר מקום שיצניעם בו. – בירה, וויסקי, וודקה - הינם חמץ גמור. משקאות חריפים, שתיה קלה, אלכוהול (מקורו מ:יין נסך/דגנים/חלב), בשר מעובד (בשר טחון, שניצל, נקניקיות וכדומה), פיצוחים קלויים, אבקת מרק, תבליני תערובת - ברובם הם חמץ וחייבים הכשר לפסח.

ב. למכור ולא לזרוק! – קיימים מוצרים שאמנם אין להשתמש בהם ללא הכשר לפסח, אך אין צורך לזרוקם אלא להצניעם יחד עם החמץ ולמוכרם, כגון: אבקת אפיה, אגוזים, אינסטנט פודינג, ג'לי, ארטיק, גלידה, גרעיני חיטה, גריסים, דבש, דיסת קורנפלור (לא דגנים), ויטמינים, חרדל, טחינה, מיוז, סילאן, פיצוחים (שאינם קלויים), פירות יבשים, קווקר (גולמי), קטניות (לאשכנזים), קטשופ, קמח, קפה, קקאו, ריבות, ריץ, שוקולד, שמרים, תבלינים טהורים (בי' הסעיפים מפי הרב יוסף זריצקי שליט"א, מומחה לכשרות. 052-265-44-74).

ג. קטניות – אורז וכל מיני קטניות (אפונה, חמוס, שעועית, פול, עדשים וכדומה), למנהג הספרדים מותרים באכילה בפסח, ובלבד שיזהרו לברור אותם היטב שלא ימָצְאו בהם חיטים. ונכון לבדוק את האורז שלוש פעמים. והאשכנזים נוהגים שלא לאכול קטניות (ש"ע ורמ"א תנב, א). ואשה אשכנזיה שנישאה לספרדי, רשאית לאכול אורז ומיני קטניות (ונכון שתעשה התרת נדרים). וכן ספרדיה הנשואה לאשכנזי, לא תאכל קטניות בביתם (תפ-תפ).

ד. תרופות – כדורי בליעה (נגד כאבי ראש, שיניים וכדומה) שטעמם פגום, מותר לחולה להשתמש בהם בפסח, אפילו אם יש בהם תערובת עמילן של חיטה (ואם סובל רק ממיחוש קל, אין להתייר), ונכון

ב. הגעלה בכלי ראשון – להלן סוגי כלים שהכשרם הוא על ידי "הגעלה בכלי ראשון", דהיינו, שירתח סיר מים גדול על האש, ובשעה שהמים רותחים ומעלים בועות יכניס לתוכם את הכלים (לאחר שניקה אותם היטב מכל לכלוך), ואלו הם: חצובה (הברזלים שמניחים עליהם את הסירים בשעת הבישול [ורצוי לצפותם], כמו כן יכשיר את המבערים. ואם הכשירם בעירוי מכלי ראשון, הוכשרו בכך (קלז-קלח)), ידיות הכלים (לאחר שפירקם) (ש"ע תנא, יב), מחבת (קלח) (וגבי טפלון, ראה בסעיף ח), מטחנת בשר (כשהיא מפורקת. וטוב שאת החלק המנוקב יתן על האש, שבמידה ונשאר שם איזה פירור, ישרף לגמרי) (קס), מצקת (ש"ע שם, ה), סירים (אלומיניום או נירוסטה. וינקה היטב באיזור הידיות והסמלים המסחריים. ובסיר לחץ יש להגעיל גם את הגומי שבכיסוי הסיר לאחר שינקהו (קלז)), סכינים (ש"ע שם, ג) (וטוב לקנות חדשה מ"ב שם, יט). ואם יש לה ידיה, ינקה היטב עם סבון במקום החיבור ואז יגעיל (קלז)). – ונוהגים לטטוף הכלים במים קרים מיד לאחר ההגעלה (ובדיעבד אין זה מעכב) (ש"ע תנב, ז ומ"ב לד).

ג. עירוי מכלי ראשון – להלן סוגי כלים שהכשרם הוא על ידי "עירוי מכלי ראשון", דהיינו, שירתח מים (בסיר או קומקום חשמלי (קלד)), ובשעה שהמים רותחים ישפוך אותם על הכלים (לאחר שניקה אותם היטב מכל לכלוך), ואלו הם: בקבוק תינוק (מפלסטיק), כיר (קנא), צלחות פלסטיק (שם), שיש המטבח (קס).

ד. הגעלה בכלי שני – כפות ומזלגות הכשרם ע"י "הגעלה בכלי שני", דהיינו, שישפוך מים רותחים מכלי ראשון שעל האש אל תוך כלי אחר, ויכניס לתוך הכלי השני את הכפות והמזלגות (וכל שכן שהגעלה בכלי ראשון או עירוי מכלי ראשון מועילה להם). אך כף המיועדת לבחישה בסיר שעל האש, צריכה הגעלה בכלי ראשון (ש"ע תנא, ה).

ה. שטיפה – להלן סוגי כלים שמשמשים בהם בצונן, ולכן הכשרם הוא על ידי שינקם היטב וישטפם במים צוננים מן החמץ המצוי בהם: ארגז לחם, ארוגות מטבח, יעה, כד פלסטיק לשקיות חלב, כוסות קידוש ושתייה קרה (ש"ע תנא, כה), כלי זכוכית למיניהם (וראה עוד להלן בסעיף ז), כלי לנטילת ידיים, כסאות, מאפרה, מברשת שיניים (וטוב לקנות חדשה), מגש, מטאטא, מלחיה, מקלף, מקפיא (ותחילה צריך להפשיר הקרח שבו), מקרר חשמלי (קמח) (כולל הקיפולים שבגומיות, ופתחי יציאת הקור שבתחתית תא הקפאה), משולש שבכיר, משקל לאוכל, מתלה לכלים ולסכ"ם, עגלות ילדים (ויבס את חלקי הבד, פותחן, פח אשפה, צידנית, צעצועים, שואב אבק (לרוקנו ולנקות), שולחן אכילה (אם מכוסה תמיד במפה. – ואם אוכלים עליו ללא מפה, יערה עליו מים רותחים. ואם חושש שיתקלקל, ישתמש בו בפסח רק על ידי כיסוי מפה) (ש"ע שם, כ; קס), שיניים תותבות (וטוב לערות עליהן מים רותחים מכלי ראשון) (קמח). ובכל אלה, אם הם נקיים מחמץ, אינם צריכים שטיפה והכשר כלל. [יש להקפיד לנקות את כיסי הבגדים והתיקים של הילדים מחמץ. וכן בספריה יש לנקות את המדפים שבהישג ידם של הילדים].

ו. כלי חרס – צלחות העשויות מחרס (פורצלן, פרפורי), או מצופות בחרס, או עשויות מתערובת חרס, אם השתמש בהן במאכלי חמץ חמים, אין מועיל להן הכשר כלל, ויצניעם עם כלי החמץ. ואם השתמש בהן בדברים צוננים בלבד, די להן בשטיפה (ש"ע תנא, א; קמס).

ז. כלי זכוכית – כלי זכוכית לכל סוגיהם השונים (דורלקס, פיירקס וכדו' (קנה). וכן כלי קריסטל), למנהג הספרדים אינם בולעים ואינם פולטים כלל, אפילו אם השתמש בהם בחם, והכשרם הוא בכך שינקם וישטפם במים מחמץ שדבוק בהם (ואם הם נקיים מחמץ אינם צריכים הכשר כלל) (ש"ע תנא, כו). [והאשכנזים נוהגים בכלי זכוכית כדן כלי חרס (רמ"א שם), ומכל מקום יכולים להקל להכשיר כלי זכוכית על ידי הגעלה במים רותחים בכלי ראשון, וטוב שיגעילו שלוש פעמים, אך לא ישטפום אחר כך במים צוננים כדי שלא יתפוצצו (קמז)].

ח. תבניות אפיה, שיפודים, סיר של עוגה או פשטידה, מחבת טפלון – אין אפשרות להכשירם לפסח, ויש להצניעם ולקנות חדשים (סידור פסח כהלכתו, קג. וע"י חזו"ע קלב). מצננ, טוסטר, נפת קמח – יצניעם עם כלי החמץ.

ט. מדיח כלים – ינקהו מלכלוך, ואח"כ יפעיל אותו כשהוא ריק ללא כלים על פעולת הרתחה עם חומרי ניקוי (אוצר דינים, תקמח).

י. מיקרוגל – ינקה אותו היטב, ואחר כך יניח בו קערה עם מי-אמה [לא אקונומיקה, מפני שגורמת לקלקול], ויפעיל את המכשיר במשך עשר דקות כדי שירתחו המים ויתפזרו האדים בכל חלל המיקרוגל, ובנוסף לכך, נכון להחמיר להשתמש במיקרוגל בפסח באופן שיניח

ג. במזבז בודקים – הבדיקה צריכה להיות לאור נר שעווה או פראפין (ואין להשתמש בנר אבוקה של הבדלה) (ש"רע תלג, א-ב: מ), ואם אין לו, יכול לבדוק גם על ידי פנס כיס, ואף מברך על הבדיקה (לח). וכן ינהג לכתחילה במקום שיש חשש שריפה (כגון ברכב, בארון וכדומה). – אך לא ישתמש בפנס המאיר בחזוקה ומטשטש הראיה (הליכות שלמה, קי). – ואין צריך לכבות את אור החשמל בבית בשעת בדיקת החמץ (מ).

ד. ביטול חמץ – לאחר הבדיקה מבטלים את החמץ, ואומרים שלוש פעמים: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שלא ראיתיו ושלא בערתיו, יתבטל ויהיה כעפר הארץ" (ש"רע תלד, ב). – ויש להצניע במקום מיוחד את החמץ המיועד לאכילה למחרת, כדי שלא יתפזר בבית ויצטרך לבדוק שוב (ש"רע, ט).

ערב פסח

א. תענית בכורים – מעיקר הדין צריכים הבכורים להתענות בערב פסח מהבוקר, זכר לנס שעשה הקב"ה לבכורים במכת בכורות במצרים (ע"י ש"רע תנע, א ומ"ב א) ומנהיגו שאין נקבה בכורה מתענה (ד"ר). ובדורות הללו שירדה חולשה לעולם, נהגו להשתתף בסיום מסכת (ד"ח), וטועמים כזית מהכיבוד שהובא לסיום, ובכך מפסיקים את התענית, וצריכים להקשיב היטב לדברי הסיום (ומסיים המסכת יסביר את דברי הסיום באופן שיובן לקהל) (ד"ב).

סוף זמן אכילת חמץ: 10:21 בבוקר

סוף זמן ביעור חמץ: 11:28

ב. ביעור זביטול חמץ – את החמץ שנשאר ברשותו חייב לבער מן העולם עד השעה הנ"ל בכל דרך שהיא (לשורפו, לשפוך עליו חומר שיפסל מאכילה, לפוררו ולזרוקו ברוח וכדומה). – והמנהג לשורפו, ויפרסנו לחתיכות כדי שתשלוט בו האש (ע"י ש"רע רמ"א תמח, א). אחר שביער את כל החמץ, יבטל את החמץ, ויאמר שלוש פעמים: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, בין שראיתיו בין שלא ראיתיו, בין שבערתיו בין שלא בערתיו, יתבטל ויהיה כעפר הארץ" (ש"רע תלד, ג-ד). ובכל מקום שהאדם נמצא יכול לבטל את החמץ, ואינו חייב להיות בביתו (ש"רע, ד).

ג. עשיית מלאכה – מזמן חצות היום (שעה 12:42), אסור לעשות מלאכה בערב פסח (ש"רע תסח, א). והאיסור הוא רק במלאכה גמורה כגון לתפור בגדים חדשים (דמ"א ש"ס, ב), להסתפר וכדומה (ואדם שלא הסתפר, רשאי להסתפר על ידי עצמו (קצ"א). ובירושלים, מידת חסידות שלא להסתפר אפילו קודם חצות היום, אלא מסתפרים בליל ערב פסח (קצ"ה), אבל עשיית מסחר מותרת (וטוב להחמיר משעת מנחה קטנה ולמעלה, שעה 4:25), וכן מותר לגזוז צפורנים, לצחצח נעלים, לגהץ בגדים וכדומה (קצ"ג).

ד. אכילת מצה – אסור לאכול מצה מתחילת היום, והאיסור הוא רק במצה שאפשר לצאת בה ידי חובת אכילת מצה בליל הסדר, אבל מצה עשירה, מבושלת או מטוגנת שאין יוצאים בה ידי חובה, לא אסרו לאוכלה בערב פסח (וילדים קטנים שאינם בנינים בספיור יציאת מצרים, מותר לתת להם לאכול אפילו מצה רגילה). – והחל מהשעה 3:40 אין לקבוע סעודה על מצה (עשירה, מבושלת או מטוגנת), ואף כשאוכל פחות משיעור כביצה (פחות מכ-50 גרם) אין להתיר אלא במקום צורך, בכדי שיוכל לאכול את המצה בליל פסח לתיאבון. אבל מותר מן הדין לאכול תבשיל של בשר, אורז, פירות, ירקות וכדומה, עד סמוך לכניסת החג. וטוב לעשות כן בכדי שיהיה מיושב במהלך ליל הסדר, אולם יזהר שלא יאכל הרבה מדי, כדי שיוכל לאכול המצה בליל הסדר לתיאבון (ש"רע תנע, א; מ"ב תמד, ח).

★ מנוחה – ראוי שהאדם ינוח בערב החג, כדי שיהיה עירני בליל הסדר. ובפרט יש לדאוג שהילדים ינוחו, לפי שהם עיקרו של ליל הסדר, ששואלים את ארבע הקושיות, וההגדה היא בעצם התשובה לשאלותיהם, ומקיים בכך מצות עשה של "והגדת לבנך". כמו כן יכין דברי תורה ממדרשי חז"ל לספר ביציאת מצרים.

ה. חזלקת גרות – הנשים מדליקות נרות יום-טוב, ומברכות: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו להדליק נר של יום-טוב" (והנכון שלא תברכנה ברכת "שהחיינו" בהדלקה) (ד"ס).

ו. תפילה – מתפללים תפילת החג בשמחה ובהתלהבות. אחרי תפילת העמידה גומרים את ההלל בברכה (ש"רע תפז, ד), ואף הנשים צריכות לומר את ההלל בברכה קודם הקידוש (אפילו אם נמצאת בביתה ואינה רגילה להתפלל ערבית (ד"ר). אך את ההלל שביום אין חייבות לומר, ולכן לא תברכנה עליו. – והאשכנזים אינם אומרים הלל בתפילת ליל פסח (דמ"א ש"ס).

לבקש מהרופא תרופות אשר אינן מכילות חמץ. – אך סירוף מתוק וכדורים שהחך נהנה מהם, אסור להשתמש בהם בפסח, אלא אם כן נתברר שנעשו מעמילן של תירס או תפוחי אדמה (ק"כ).

ואנשים הנוטלים תרופות מחמת בעיות רפואיות, כגון: לחץ דם, סכרת, לב, כליות ושאר איברים פנימיים, בעיות נפש וכדומה, אסור להם לשנות מתרופתם הקבועה, אפילו אם יש תרופה אחרת כשרה לפסח, כי השינוי עלול לגרום לסיבוכים ובעיות רפואיות (הגרי"ש אלישיב והגרי"ש וואזנר שלי"ס א"במדריך כשרות ח"ט, תשס"ג, עמ' 179-181. וע"י חזו"ע קכב).

ה. חומרי ניקוי, שמפו, סבון, משחת נעלים, קרם, אינם צריכים הכשר לפסח, כיון שאינם ראויים לאכילת כלב (ש"רע תמב, ט). והוא הדין למוצרי קוסמטיקה, כלים חד פעמיים (לא מנייר), מפות ומפיונים.

מכירת חמץ

א. מכירת חמץ – אם משאירים חמץ בבית בימות הפסח, יש להניחו במקום מוצנע בכדי שלא יבוא חלילה להשתמש בו בטעות. וחייבים לעשות "מכירת חמץ" אצל הרבנים, דהיינו, שממנים את הרב שליח למכור את החמץ שברשותנו לגוי עד מוצאי שביעי של פסח, ובכך אין עוברים על איסור "בַּל יִרְאֶה וְבַל יִמְצֵא" של חמץ ברשותנו (באופן ששכח לעשות ביטול חמץ (ע"י מ"ב תלד, ו ותמו, ה)), וכמו כן לא נכשלים אחר הפסח באכילת חמץ שעבר עליו הפסח (ללא מכירה) שאסור באכילה ובהנאה (ש"רע תמח, ג), אפילו שביטלו (ש"ס, ה). – ומצה רבה לדבר על כך עם אנשים אשר אינם מודעים לענין המכירה, ואפשר לקבל את הסכמתם ולמכור את החמץ עבורם. – ואדם שיכול לכלות את כל החמץ שברשותו (על ידי אכילה או העברה לאחרים), תבוא עליו ברכה.

ב. בדיקת חמץ – בודקים את החמץ לאור הנר בליל י"ד בניסן החל מהשעה: 19:16 (ש"רע תמד, א). – והחל מחצי שעה קודם זמן הבדיקה אסור להתחיל במלאכה, מחשש שמא ימשך בדבר וישכח לקיים מצות בדיקת חמץ (ואם התחיל קודם חצי שעה מזמן הבדיקה, אינו צריך להפסיק, כיון שהתחיל בהיתר). וכן אסור להתחיל לאכול פת או עוגה (יותר מכ-50 גרם), אבל בשר, פירות וכדומה מותר לאכול. – וללמוד תורה ביחידות אסור רק משהגיע זמן הבדיקה, ואם התחיל לפני כן (אפילו תוך חצי שעה), אין צריך להפסיק (ש"רע תלא, ב; מ-מא-ב). – ובכל אופן, יש להקדים להתפלל תפילת ערבית לפני הבדיקה (תמ).

ג. פיזור חתיכות לחם – נוהגים על פי הקבלה לפזר בבית עשרה פירורי לחם (כל אחד פחות מכזית) עטופים בנייר או בניילון, והבודק את הבית מחמץ מוצאם על דרך בדיקתו. ונכון שירשמו תחילה היכן הניחו את החתיכות, ואם אחר החיפוש לא מצאו אחת מן החתיכות, אפשר לסמוך על הביטול שעושים אחר בדיקת החמץ (דמ"א תלב, ב; לו-לח).

ד. הזרחה – מברכים לפני הבדיקה: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על ביעור חמץ" (ש"רע תלב, א). [ממדת חסידות, להשיג פרי חדש ולאחר שיברך "על ביעור חמץ" ויבדוק מעט, יברך ברכת "שהחיינו" על הפרי ויכוין לפטור את מצות בדיקת חמץ, וימשך בבדיקתו, ואחר שסיים הבדיקה יברך ברכת הנהנין על הפרי ויאכלנו (תמ)]. – ואם ממנה שליח שיבדוק את ביתו במקומו, אזי השליח מברך (ד"ב י) (ואם גם בעל הבית משתתף בבדיקה והשליח מסייעו, אזי בעל הבית יברך ויכוין לפטור את השליח בברכתו (ש"רע ש"ס, ב)). – ויזהר שלא לדבר בין הברכה להתחלת הבדיקה, ואם דיבר דברים שאינם מעניין הבדיקה לפני שהתחיל לבדוק, צריך לחזור ולברך, אבל אם כבר התחיל בבדיקה אינו חוזר לברך. ובאמצע הבדיקה רשאי לדבר בכל מה שהוא מעניין הבדיקה, וכגון לברר אם מעורב חמץ בדבר מסויים או אם ניקו מקום מסויים וכי"ב (ש"רע ש"ס, א ומ"ב ה-ו).

ה. **היכן בודקים** – בודקים את החמץ בכל חדרי הבית, אפילו בחדרים שאין דרך לאכול בהם, וכן במחסן, מרפסות, ארונות, מקרר ובכל מקום שיתכן שיש בו חשש חמץ (ש"רע תלג, ג). כמו כן ינקה ויבדוק את מכוניתו הפרטית (בב). ספרים – אינם צריכים בדיקה מחמץ (לח), ואם הם באים במגע עם חמץ וקשה לנקותם (כמו ברכונים של ברכת המזון, זמירות שבת, ספרי ילדים), יצניעם יחד עם כלי החמץ וישתמש בחדשים (ע"י דמ"א תמו, יב). – המקום שמניחים בו חמץ על דעת למוכרו לגוי, אינו צריך בדיקה (אג). – בחדר-מדרגות ובכל רכוש משותף או ציבורי, יש למנות מבעוד מועד אדם אחראי לבדיקה.

נוהגים שאין האדם מוזג לעצמו את היין אלא אחרים מוזגים לו, כדי להראות דרך חירות (רמ"א תעג, א). – את היין צריך לשתות בהסיבה, ויתבארו דיניה בסמוך.

ה. הסיבה – חייב כל אדם להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וצריך לנהוג בליל הסדר כבן חורין. ולכן, תיקנו חכמים "הסיבה" בליל הסדר, דהיינו, שבאכילת המצות ושתיית הארבע כוסות, האדם יטה את עצמו וישען לצד שמאל (ולא לצד ימין, אפילו אם הוא שמאלי (ב"א"ח צו, כח)), וכדרך מלכים שהיו אוכלים ושותים בהסיבה (ש"ע רמ"א תעב, ג). – ראוי להכין כסאות נוחים לצורך ההסיבה (כגון כסאות עם ידיות או שישובב המשענת לצד שמאל, ויזהר שלא יטה עצמו באוויר, כי אין זו הסיבה) (ש"ע ב).

ט. לא היסב – מי שלא היסב, או שהיסב על צד ימין, צריך לחזור ולאכול המצה (זולת אם לא היסב באכילת הכורך או האפיקומן, וקשה עליו לחזור ולאכול (קא, קח ומ"ב תעג, ד)), וכן הדין שצריך לחזור ולשתות כוס היין (אך לא יברך שנית. ואם אינו בריא יכול להקל שלא לחזור ולשתות (כ"ט)).

י. נשים – גם הנשים צריכות להיסב, ומכל מקום בדיעבד אם לא היסבו אינן צריכות לחזור ולאכול או לשתות בהסיבה (ע"י רמ"א תעב, ד; חז"ר"ע ו, סח). והוא הדין באדם שמאלי שהיסב על צד ימין, שיצא ידי חובתו (מ"ב תעב, יא).

סימני הסדר: קדש, זרחץ, כרפס, יחץ **מגיד, רחצה, מוציא-מצה** **מרור, בורא, שלחן-עורך** **צפון, ברא, הלל, נרצה**

(רש"י במחזור ויטרי סימן טה)

א. קדש – קודם הקידוש טוב לשתוף הכוסות (למרות שהן נקיות), ומוזגים יין בכוסות לכל המסובים (וטוב להטיף ביין מים ג' פעמים) (טו), ובשעת הקידוש כולם עומדים ואוחזים הכוסות ביד ימין (כה"ח רעג, סב) (והאשכנזים יושבים בקידוש (מ"ב תעג, ג)). – המקדש מברך את הברכות בקול רם ומכוין להוציא את השומעים ידי חובה, והשומעים גם הם מכוונים לצאת ידי חובה, ועונים אחריו "אמן" [ולא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחרי אמירת שם ה', ובדיעבד אם ענה אין זה הפסק, אך בתנאי שלא החסיר מחמת כך לשמוע מהמברך תיבות "מלך העולם" וכו' (י"ט-כ). ואם החסיר רק תיבת "אלוקינו", יצא ידי חובה (מ"ב ריד, ד)].

בברכת "בורא פרי הגפן" מכוונים לפטור את כוס היין השניה ששותים אחר אמירת ההגדה (קמח סולת שש, ו וע"י חז"ר"ע קסז), ובברכת "שהחינו" מכוונים לפטור את מצוות המצה והמרור (כג). – אחר שסיים המקדש את הברכות וענו אחריו "אמן", כל אחד מהמסובים יושב ושותה את כוס היין בהסיבה על צד שמאל (ואין מברכים לאחר שתיית הכוס ברכה אחרונה) (ש"ע תעג, ב).

★ אם האדם רעב מאוד, מותר לו לטעום אחר הקידוש ביצה או תבשיל (ויברך ברכה אחרונה), ובלבד שלא יאכל ממנו הרבה, כדי שיאכל לאחר מכן את המצה והמרור לתיאבון (ז).

ב. זרחץ – נוטלים ידים בלא ברכה קודם אכילת הכרפס (מפני שמטבילים את הכרפס בחומץ או במי מלח, וכדין דבר שטיבולו במשקה (ש"ע תעג, ו; קנח, ד)). הנטילה צריכה להיות כדין נטילת ידים לסעודה, וטוב להחמיר שלא לדבר אחר הנטילה (לב).

ג. כרפס – יקח כרפס (סלרי) פחות מ-18 גרם (ולא יותר משיעור זה), יטבל אותו בחומץ או במי מלח (ואם מטבל במי לימון, יקפיד שיהא הרוב מים (לה)) ויברך עליו: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, בורא פרי האדמה" (ש"ע תעג, ו) (ונכון שאחד יברך ויכוין לפטור את כולם (לז)), ויכוין לפטור בברכה זו גם את המרור (חסה) שיאכל אחר כך (מ"ב תעג, נה). – באכילת הכרפס אין צריך להסב, ואם רוצה, הרשות בידו (מ).

ד. יחץ – יקח משלושת המצות המונחות בקערה את המצה האמצעית, ויחצנה לשנים, את החלק הגדול ישמור לאפיקומן, ואת החלק הקטן יניח בין שתי המצות שבקערה (ש"ע תעג, ו).

ה. מגיד – מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. ותיקנו חכמים סדר סיפור יציאת מצרים באמירת הגדה של פסח, ולכן חייב כל אדם לומר את סדר ההגדה. ואפילו אם כל בני הבית חכמים ובקיאים בסיפור יציאת מצרים, מצוה עליהם להוסיף על ידיעתם בפירושים כל אחד כפי שיכלו (ע"י רמ"א תעג, ו).

ליל הסדר הינו גולת הכותרת של כל ההכנות לכבוד חג הפסח, ולכן על האדם להיזהר וליתן זעתו לקיים את כל מצוות ליל הסדר כהלכתו, שחלילה לא יהיה זומה לאדם שחרש זרע וכו' ולא קצר את תבואתו, שכן עיקרו של ליל הסדר הוא הצד הרוחני המלא תוכן ופנימיות. אף הנשים חייבות בכל מצוות ליל הסדר כמו האנשים (ש"ע תעב, יד), וכמובן שיש לשתף את הילדים הקטנים שבגיל חינוך (ש"ע ו-טו-טז).

א. סדר הקערה – מניחים על השולחן קערה אשר עליה: שלוש מצות, מרור (חסה), כרפס (סלרי), חרוסת, חזרת, בשר זרוע צלוי (זכר לקרבן פסח), ביצה (זכר לקרבן חגיגה) (ע"י ש"ע תעג, ד). סדר הקערה מופיע בהגדה. וישתדל לסדר את השולחן בכלים נאים ברוב פאר והדר כפי יכולתו (ש"ע תעב, ב).

★ בהיות ובגידולי החסה והכרפס מצויים הרבה תולעים אשר אינן נראות לעין, יש להקפיד לקנות מרור וכרפס מגידולים מיוחדים הנקיים מחשש תולעים (וישפם תחת זרם מים חזק ויבדקם בדיקה שטחית). ואם לא השיג, יסיר את העלים וישתמש בקלחים (גג, צה).

ב. דיני המצה – מצות עשה מן התורה לאכול כזית מצה בליל הסדר (מלבד שאר כזיתות מצה שחויבם מדברי חכמים, וכפי שיבואר להלן). המצה שיוצאים בה ידי חובה, לכתחילה צריכה להיות מצה עבודת-יד שמורה משעת קצירה. ובשעת הדחק כשאין אפשרות להשיג מצה שכזו, יוצאים ידי חובה גם במצת מכונה השמורה משעת טחינה או לישיה (ש"ע תעג, ד; עו, עח). [ואם יש סבירות שהאנשים המסובים לא יאכלו כראוי ממצות העבודת-יד, עדיף שיאכלו ממצות מכונה, כדי שלכל הפחות יצאו ידי חובה].

ג. שיעור המצה – שיעור כזית מצה תלוי בסוג המצה: במצות רכות עבודת-יד יש לשקול שיעור של 38 גרם, במצות קשות עבודת-יד שיעור של 20 גרם, ובמצות מכונה רגילות שיעור של 11 גרם (ובהן השיעור הוא מעט יותר משלש מצה. ובספר אור לציון (ז) כתב ששיעור הוא כחצי מצה). [חישוב השיעורים הוא לפי נפח (ילקוט יוסף, ברכות תש"ז, קצה. וע"י ש"ר"ע חז"ר"ע תקח), כפי בדיקת הגר"מ מאזוז שליט"א]. ויש לשקול את המצות (וכן את המרור) במשקל (ומותר לשקולן אף בליל הסדר, במשקל שאינו אלקטרוני (עג)). אך לא ישקול בצמצום אלא יקח בריוח (שיעורי תורה בהקדמה ד"ה ועלי; אור"צ ל; עג). ומומלץ להכין את המצות והמרור בשקיות מערב החג.

ד. קודם אכילתו יכוין לקיים מצות עשה של אכילת מצה (ש"ע תעג, ד; ט, טז), וצריך ללעוס את המצה היטב (ש"ע תעג, ג) ולאכולה בפני עצמה ללא שום דבר מאכל או ממרח (עג). – את כזית המצה צריך לאכול תוך שש עד שבע וחצי דקות (טו), וכמו כן צריך לאכול בהסיבה, ויתבארו דיניה להלן (סעיף ח ואילך).

ה. ארבע כוסות – חז"ל (פסחים ק"ז): תיקנו לשתות ארבע כוסות יין בליל הסדר, כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמרו בגאולת מצרים (והוצאת, והצלת, ווגאלתי, ולקחתי"). וצריך לשתות במקום שניתקנו (אחת בקידוש, שניה אחר ברכת "גאל ישראל" שבסיום ההגדה, שלישית בברכת המזון, רביעית אחר ההלל. ולהלן כתבנו כל דבר במקומו). ואם שתה את ארבע הכוסות שלא כסדר שניתקנו, לא יצא ידי חובתו (ש"ע תעב, ח).

ו. מצוה לשתות יין אדום (ש"ע תעב, יא), ויש להקפיד לקנות יינות ומיץ ענבים טבעי המכילים בודאי רוב יין (ולא רוב מים), וכשרים לברכת "בורא פרי הגפן" לדעת הספרדים (ג). – גם אדם שקשה לו לשתות יין, צריך לדחוק עצמו לשתות ארבע כוסות בליל הסדר (ש"ע ש"ס, י), אלא אם כן יש חשש שיבוא לידי חולי פנימי או שיפול למשכב (יד) (וכן הדין לגבי אכילת המצות והמרור (עו, צט)).

ז. כמות היין ששותים בכל כוס צריכה להיות 81 מ"ל, שהוא שיעור "רביעית" (כחצי כוס רגילה בערך), ולכתחילה ישתה את רביעית היין בבת אחת. אם קשה לו לשתות רביעית יין, ישתה לכל הפחות רוב רביעית בבת אחת, שהוא שיעור 41 מ"ל [ובכוסות שלנו, שרובה של הכוס מכילה יותר משיעור רביעית, לכתחילה ישתה רוב הכוס (ולא רק רביעית)] (ש"ע תעב, ט; סז). ואם לא שתה בבת אחת, אלא לסירוגין, דהיינו ששתה הרביעית בשתיים או בשלוש לגימות ושהה יותר משבע וחצי דקות, לא יצא (רמ"א ש"ס ומ"ב לז), וצריך לחזור ולשתות. – ויש

טז. הלל – מוזגים כוס יין נוספת (הכוס הרביעית. וטוב להדר לאוחזה בידו (קיד)), ומתחילים לומר "הלל" בשמחה ובהתלהבות (ש"ע תפ, א), שהכל הולך אחר החיתום (ובעת אמירת ההלל מותר לשבת, והמחמיר לעמוד תבוא עליו ברכה (ע"י באה"ט תעג, כ; נט)). – ויזהר לסיים ההלל עד חצות הלילה (שעה: 12:42) (רמ"א תעו, א) (ומכל מקום אם לא סיים קודם חצות, יאמרנו אחר חצות ללא שינוי (קכד)). – בסיום ההלל אחר ברכת "מלך מהולל בתשבחות", שותים שיעור רביעית מן הכוס בהסיבה (ולא די ברוב רביעית, בכדי שיתחייב בברכה אחרונה, אלא אם כן שטה שיעור רביעית בכוס השלישית (קכה)), ואין מברכים עליה "בורא פרי הגפן" (והאשכנזים נוהגים לברך שוב על היין (רמ"א תפ, א), אם לא עבר זמן חצות (קכד)).

טז. נרצח – אחר שעשה האדם את ליל הסדר כהלכתו, ירצה ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ה'. – וכתב מרן בשולחן ערוך (תפא, ב): חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שניה. ויהי רצון שנזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו. אמן.

ספירת העומר

א. חמץ – נאמר בתורה (ויקרא כא, טו-טז): "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשֶּׁבֶת, מִיּוֹם הַבִּיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֶה, שֶׁבַע שִׁבְעָתוֹת תִּמְיַמַּת תִּהְיֶינָה. עַד מִמַּחֲרַת הַשֶּׁבֶת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם". לפיכך מצוה לספור ספירת העומר החל ממוצאי יום-טוב ראשון של פסח (ליל ט"ז בניסן) עד ערב חג השבועות (ש"ע תפט, א). ומשנחרב בית-המקדש ואין לנו קצירת העומר ולא קרבן עומר, מצות ספירת העומר היא מדברי חכמים, וכן היא דעת רוב הפוסקים (מ"ב יד וכה; ר"ב). ולכן אין ראוי לומר בנוסח ה"לשם יחוד": "הריני בא לקיים מצות 'עשה' של ספירת העומר" וכו', מאחר שספירת העומר בזמן הזה היא מדרבנן. אלא יאמר: "הריני בא לקיים מצות ספירת העומר" וכו' (ר"ד).

ב. חברכה – קודם הספירה, מברך: "ברוך אתה ה', אלוקיני מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על ספירת העומר". ומכל מקום אם ספר את העומר בלא ברכה, יצא ידי חובתו, לפי שאין הברכה מעכבת (ירושלמי ברכות א, ה ב, א; ר"ט). ולכתחילה צריך שידע את המספר של אותו הלילה לספירה, ורק אח"כ יברך (ע"י ש"ע ה ומ"ב כט).

ג. עמידה – צריך לברך ולספור את העומר בעמידה (ש"ע א ומ"ב ו), ובדיעבד שספר בישיבה, יצא (מ"ב שט; רכז) (וזקן או חולה שקשה להם לעמוד, רשאים לכתחילה לספור בישיבה (דכז)).

ד. חספירח – הספירה צריכה להיות בדיבור בפיו ושישמיע לאוזנו (אבל בהרהור לא יצא) (דמג). וכן צריך לספור בלשון שהוא מבין (ואם ספר בלשון הקודש, ואינו מבין, לא יצא, ויחזור לספור בלא ברכה בלשון שמבין) (מ"ב ה; ר"ב). ומנהיגנו לומר: "היום יום אחד לעומר" וכן הלאה (ר"ט) [והאשכנזים אומרים: "בעומר" (דמ"א א)].

ה. סדר חספירח – מנהג הספרדים לספור את העומר אחר סיום אמירת "עלינו לשבח", ואחר הספירה אומרים: "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית-המקדש למקומה במהרה בימינו". ונוהגים לומר "למנצח בנגינות מזמור שיר" ו"אנא בכח" (ר"ה). ויש שסופרים מיד אחר קדיש "תתקבל" של ערבית (ע"י מ"ב ב). ואם מתפלל עם ציבור שנוהגים כך, יספור יחד עמהם.

ו. ספירח על ידי כל אחד – לכתחילה מצוה על כל אחד ואחד מישראל לספור ספירת העומר בעצמו (ש"ע א), שנאמר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", בלשון רבים, שתהיה ספירה בפי כל אחד (מ"ב ה). ומכל מקום אם נתכוין לצאת בספירת החזן, וגם החזן נתכוין להוציא, יוצא ידי חובתו בשמיעה. ונוהגים שרב הקהל או החזן מברך וסופר את העומר תחילה, ואחר כך הקהל (דכח). [וטוב שבתחילת ימי הספירה, יאמר בפירושו: "אני מכין שבכל לילה מן הלילות של ספירת העומר, איני יוצא ידי חובת הברכה והספירה בשמיעתי אותם מפי החזן או מאדם אחר, אלא רק כשאברך ואספור העומר בעצמי" (ר"ל. וע"י רמ"א ג ומ"ב יז)].

ז. נשים – נשים פטורות ממצות ספירת העומר, הואיל ויש לספירה זמן קבוע, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (מ"ב א), ואם מברכות הרי זו ברכה לבטלה. ומכל מקום רשאיות לספור העומר בלא ברכה (מ"ב שט; ר"כ) [ועל פי הקבלה, לא תספורנה כלל, אף בלא ברכה (ש"ע רב פעלים ח"א, סוד ישרים, יב)].

י. גם הנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים וקריאת ההגדה (ש"ע תעב, יד ומ"ב מה), ולכן לא תתעסקנה בעת אמירת ההגדה בסיודר המאכלים וכדומה (ואם הוצרכה האשה לטפל בילדים וכדומה, כשתסיים את עיסוקיה תשלים את קטעי ההגדה שהחסירה) (ע"י באה"ל תעב, ח סד"ה שלא כסדר).

יא. לפני אמירת "מה נשתנה" מוזגים כוס שניה לכל המסובים (ש"ע תעג, ז), ושותים אותה בסיום ההגדה לאחר ברכת "גאל ישראל" [ואין מברכים "בורא פרי הגפן" על כוס שניה, מפני שנפטרה בברכת הגפן שבקידוש. והאשכנזים נוהגים לברך שוב, אבל אין מברכים ברכה אחרונה (ש"ע רמ"א תעד, א). – אם האדם שותה מכוסו והיא נקיה, אין צריך לשוטפה ולהדיחה בכוס השניה והרביעית, גם לפי הקבלה (ע"י מ"ב תעג, טח; נה)].

יב. רחצה – נוטלים ידיים לסעודה ומברכים: "ברוך אתה וכו', אשר קידשנו וכו', על נטילת ידיים" (ש"ע תעה, א).

יג. מוציא מצה – יקח בידו המצות כסדר שהניח, דהיינו, המצה החצויה בין שתי השלימות, ויברך ברכת "המוציא לחם מן הארץ", ויכוין לפטור את בני הבית. ישמוט מידי את המצה התחתונה, ואז כשנשארו בידיו המצה העליונה והמצה החצויה, יברך: "ברוך אתה ה', אלוקיני מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על אכילת מצה", ובוצע משתיהן – כזית מן העליונה וכזית מן החצויה, מטבולן במלח (ש"ע תעה, א), טועם מעט (בלא הסיבה) (טז), ומחלק לבני הבית.

ומאחר ואין המצות מספיקות בכדי לחלק מהן שתי כזיתות לכל בני הבית, יתן לכל אחד חתיכה קטנה מן המצות שבידו עליהן וישלים השיעור במצות נוספות (ע"י קח), ויאכלו בהסיבה. (אבל מעיקר הדין, אחרי שנגמרה המצה החצויה, אין הכרח לתת לכל אחד שתי כזיתות מן המצות השמורות הנוספות, ודי באכילת כזית אחד בלבד. – ובדיעבד, בכל אופן שאכל רק כזית אחד יצא ידי חובתו. ובמקום קצת צער, אף לכתחילה די בכזית אחד (סח). – ראוי ונכון שלא להפסיק בדיבור שאינו מענין הסעודה, מזמן שמברך "המוציא" עד סיום אכילת ה"כורך" (קא, קט).

יד. מרור – יקח 27 גרם מרור (כזית חסה) ויטביל מקצתו בחרוסת (והמחמיר לשקעו כולו בחרוסת, תבוא עליו ברכה, וינער החרוסת מעליו), ויברך: "ברוך אתה ה', אלוקיני מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציונו על אכילת מרור" (ונכון שאחד יברך ויכוין לפטור את כולם), ויאכלנו תוך 7 וחצי דקות בלא הסיבה (ש"ע תעה, א; פט) (ואין מברכים על המרור "בורא פרי האדמה", מפני שנפטר בברכת הכרפס).

יז. כורך – יקח כזית מצה (מן המצה השלישית שנשארה בקערה) וכרוך אותה בכזית מרור (חסה), ויטבל הכריכה בחרוסת, ויאמר: "יָבֵר לְמִקְדָּשׁ פְּהֵלֵל" וכו', ויאכלם ביחד בהסיבה תוך 7 וחצי דקות. (ואם שכח ולא היסב, וקשה עליו לחזור ולאכול, יצא ידי חובה. ואם רוצה להחמיר, תבוא עליו ברכה) (ש"ע תעה, א; קא).

יח. שולחן עורך – יערוך שולחנו ויסעד לבו בשמחה, והחכם עיניו בראשו לבל יאכל יותר מדי, כדי שיאכל לאחר מכן את מצת האפיקומן לתיאבון, ולא תהא אכילתו אכילה גסה (רמ"א תעו, א). ואם רוצה לאכול בהסיבה הרי זה משובח (דמ"ב ז, ח). ויש לומר דברי תורה ולהנעים בקול שירה על השולחן. – אין לאכול בליל הסדר את בשר הזרוע הצלוי שבקערה (ש"ע שט).

יט. צפון – יקח כזית מחצי המצה שהוצפנה ל"אפיקומן" ויחלק לבני הבית, ומאחר ואין המצה מספיקה לכל בני הבית, יתן לכל אחד חתיכה קטנה וישלים השיעור במצות נוספות, ויאכלנה לתיאבון בהסיבה תוך 7 וחצי דקות, ולא יטבלנה בחרוסת או בשאר דברים (ואם לא היסב, וקשה עליו האכילה שנית, אין צריך לחזור ולאכול). ולכתחילה יהא זהיר לאכול האפיקומן (ולומר את ההלל) קודם חצות הלילה (שעה: 12:42) (ש"ע תעו, א). [יש מחמירים לאכול כזית נוסף (חמישי), ותבוא עליהם ברכה. ודי שיאכלו ממנו שיעור כשליש מצה (קז), שבמצות עבודת-יד רכות הוא שיעור 26 גרם, ובמצות קשות 14 גרם]. – אסור לאכול אחר האפיקומן כדי שישאר טעם המצה בפיו (ש"ע תעה, א), אבל מותר לשתות משקים שאינם משכרים (ק"ב).

י. ברוך – נוטלים ידיים ל"מים אחרונים", שוטפים הכוסות, ממלאים יין לכל המסובים, אווזים הכוס ביד ימין ומברכים ברכת המזון (ש"ע תעט, א; ק"ד). – בסיום ברכת המזון מברכים ברכת "בורא פרי הגפן" (זו הכוס השלישית) ומכוונים לפטור את הכוס הרביעית שלאחר מכן (קמח סולת שכא, ו; קסח), ושותים את הכוס בהסיבה.

ה. **קטנים** – מצוה לחנך את הקטנים לספור ספירת העומר בכל יום בברכה. וקטן ששכח לספור איזה לילה בימי הספירה, רשאי להמשיך לספור בברכה משום מצות חינוך [אבל קטן שנעשה בר-מצוה באמצע ימי הספירה, אינו רשאי להמשיך לספור ספירת העומר בברכה, כיון שהיה פטור מן המצוות קודם שהיה בר-מצוה, ולא עלו לו ספירותיו בקטנותו לענין "תמימות" כדי שיוכל להמשיך לספור בברכה אחר שיגדל, הילכך בכל לילה ולילה יאמר לחזן או לאדם אחר שיתכוין להוציא בברכה, ואח"כ יספור העומר] (דכ"א).

ט. **זמנא** – זמן ספירת העומר הוא בלילה, ואם שכח לספור בתחילת הלילה, יכול לספור כל הלילה עד עלות השחר (ש"ע א). והמדקדקים סופרים רק משהגיע זמן צאת-הכוכבים (כ-13.5 דקות זמניות אחר השקיעה), וכן ראוי לעשות (ש"ע ב). אבל מעיקר הדין אם סיימו תפילת ערבית אחר השקיעה בתוך זמן בין-השמשות, ואם ילכו הקהל לביתם מבלי לקיים מצות ספירת העומר, קיים חשש שחלק מהציבור ישכחו לספור את העומר, רשאים לספור העומר בברכה בתוך זמן בין-השמשות (מ"ב טו י"ט; דל"ב). אבל אם לא שקעה החמה, אינם יכולים לספור ספירת העומר (ואפילו אם הקהל התפללו מוקדם וקיבלו שבת, אין יכולים לספור העומר לפני השקיעה) (דל"ב).

ומנהג יפה וראוי שבימי הספירה בין מנחה לערבית קוראים מעט מפרקי אבות, ושומעים מוסר השכל מפי תלמיד חכם, עד שיגיע זמן צאת-הכוכבים, כדי שיספרו העומר בזמן (דל"ב).

י. **אכילה קודם הספירה** – בימי הספירה חצי שעה קודם שקיעת החמה, לא יאכל סעודה של פת או עוגה יותר משיעור כביצה (כ-50 גרם), ואפילו התפלל כבר מנחה וערבית, כל עוד לא קיים מצות ספירת העומר. ואם התחיל בסעודה קודם לכן בהיתר, והגיע זמן ספירת העומר, אינו צריך להפסיק מסעודתו לספור העומר, אלא יספור העומר כשיסיים סעודתו. אבל אם התחיל באיסור, כיון שאין טורח כלל להפסיק, פוסק מסעודתו וסופר ספירת העומר (דמ"ה וע"י רמ"א ד' ומ"ב כג, כד וכו'). ומותר לכתחילה לשתות ולטעום פירות וכיוצא בזה לפני ספירת העומר, וכן פת או עוגה מותר עד שיעור כביצה (מ"ב רלה, טז; דמ"ה).

יא. **שכח לספור** – אם שכח ולא ספר ספירת העומר אפילו רק לילה אחד, אינו יכול יותר לברך על ספירת העומר, אלא יספור בלא ברכה (ש"ע ח). וכל זה דוקא כששכח לספור גם בלילה וגם ביום, אבל אם נזכר ביום (ואפילו בבין-השמשות (דל"ב)), יספור המנין של אותו היום בלא ברכה (ש"ע ז), ושוב יוכל לספור בלילות שלאחר מכן בברכה (מ"ב דל).

ובבית-כנסת שמצויים אנשים שיתכן שלא ספרו יום אחד, נכון שהחזן יכריז שמכוין בברכתו להוציא ידי חובה מי שהחסיר איזה יום (וכך גם ימנע מלבד ספק ברכה לבטלה). – ומנהג נכון לספור העומר בכל יום בבית-הכנסת בשחרית בלי ברכה, ויעיל לכך שאם איזה אדם שכח לספור העומר בלילה, יספור בשחרית, ואז יוכל להמשיך ולספור בברכה (דל"ב).

יב. **ספק** – מי שנסתפק אם ספר את העומר בלילה הקודם, או שמסופק אם ספר את המספר הנכון או לא (ובמשך היום לא ספר את המספר הנכון) – יכול לספור מכאן ואילך בברכה (ש"ע ח ומ"ב לח).

יג. **ענין לחבירו** – מי ששאל אותו חבירו אחר השקיעה: "כמה היום לעומר?", ישיבנו: "אתמול היה כך וכך". לפי שאם יאמר לו: "היום כך וכך" (אע"פ שלא אמר "לעומר" (מ"ב כא)), לא יוכל לברך אחר כך על ספירת העומר, כיון שכבר ספר והברכה אינה מעכבת. אבל קודם השקיעה יכול לענות בלא שינוי, כיון שאינו זמן הספירה (ש"ע ז). – ומכל מקום אם ענה רק המספר של הלילה, ולא אמר תיבת "היום", יכול לחזור ולספור בברכה (מ"ב כ; דמ"ה). וכן אם הגיעו בספירה למספר שבועות (משבוע אחד ואילך), והשיב רק מספר הימים בלא שבועות (שאמר "היום שבע ימים", ולא הוסיף "שהם שבוע אחד"), חוזר וסופר באותו ערב בברכה (מ"ב כב; דמ"ה).

מנהגי ימי ספירת העומר

א. **פטירת תלמידי רבי עקיבא** – בימי ספירת העומר ארע שמתו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא (יבמות טב), ולכן נוהגים בימים אלו מנהגי אבילות מסויימים על אבולם, כי אין ראוי להרבות בהם בשמחה (מ"ב תצג, ב). וראוי להתחזק בימים אלו בעניני בן אדם לחבירו, אשר היא היתה סיבת פטירתם.

ב. **נישואין** – המנהג בכל תפוצות ישראל שלא לשאת אשה בימי הספירה מפסח ועד ל"ד לעומר (ש"ע תצג, א; דנג), והאשכנזים נוהגים לעשות נישואין בל"ג לעומר (דמ"א שם).

ג. **אירוסין/ריקודים** – מותר לעשות אירוסין הנקראים בזמנינו "תנאים", בימי הספירה, וימעטו בשמחה, וישירו רק בפה ולא בכלי שיר. אבל ריקודים ומחולות של רשות אסורים בימי הספירה. וריקודים מעורבים אסורים לעולם (מ"ב ג; דנח).

ד. **שמיעת שירים** – נכון להחמיר בימי הספירה שלא לשמוע שירים המלווים עם כלי נגינה אפילו מטייפ, אבל שירה בפה דרך הודאה לה' בלא כלי נגינה, מותרת אף בימים אלה. ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה בתפילה, או בשעה שעוסק בתורה, וכל שכן בשבתות שבתוך ימי הספירה, ואין להחמיר בזה כלל. ובשמחת מצוה כגון ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה בזמנה, סיום מסכת, הכנסת ספר תורה – מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה, כיון שהיא שמחת מצוה (דנח).

ה. **ברכת שזחיינו** – מותר לברך ברכת שהחיינו על פרי חדש בימי הספירה (דנ"ט וע"י מ"ב ב).

ו. **לבישת בגד חדש** – מעיקר הדין מותר ללבוש בימי הספירה בגד חדש שצריך לברך עליו ברכת שהחיינו, אך טוב לחוש ממידת חסידות שמיום ראש חודש אייר ואילך ימנע מכך. וכשיש צורך, יש להדר ללבוש הבגד החדש בשבת, ויברך עליו ברכת שהחיינו. ובמקום שמחת בר מצוה או ברית מילה, יש להקל בזה בפשיטות (דנ"ט). וכן חתן או כלה האמורים להתחתן (בל"ד לעומר למנהג ספרד, או בל"ג לעומר למנהג אשכנז), מותרים לתפור או לקנות מלבושים חדשים, ואין בזה מנהג להחמיר (דס"א).

ז. **תספורת** – פשט המנהג שלא להסתפר בימי הספירה עד יום ל"ד לעומר בבוקר, ולאחר מכן מותר להסתפר בכל עת שירצה (ש"ע ב) [ולאשכנזים יש מנהגים שונים בזה (ע"י רמ"א שם טו)]. והנשים אינן בכלל איסור זה (דס"א). והחרדים לדבר ה' נזהרים גם לגבי גילוח הזקן. ויש אנשים שהדבר קשה להם מאוד להתמתין כל כך לגילוח הזקן, ולכן נהגו היתר לגלח בראש חודש אייר. ובמקום צורך גדול יש להקל גם בכל ערב שבת (ויעשה שאלת חכם). ומותר לגזוז צפרנים (דס"ב).

ח. **ברית מילה/בר-מצוה** – אם חל ברית מילה בתוך ימי הספירה, מותר לאבי הבן והסנדק והמוהל להסתפר ולהתגלח ביום המילה, הואיל ויום-טוב שלהם הוא (דמ"א ב ומ"ב יב). ואף חתן בר-מצוה מותר להסתפר (דס"ד). [והחסידים המתנהגים על פי הקבלה, אינם מסתפרים מערב פסח עד ערב חג השבועות. ואפילו אם חל ברית מילה בתוך ימי הספירה, אינם מסתפרים כלל (דס"ח)].

ט. **כניסה לדירה** – מי שנזדמן לו להכנס לדירה חדשה בימי הספירה, מותר לו להכנס ולדור בתוכה, ואין לדחות הכניסה לאחר ל"ג לעומר. וכן רשאי לסייד ולצבוע הדירה, בטרם יכנס אליה (דס"ט).

י. **ל"ג בעומר** – נוהגים להרבות בשמחה ביום ל"ג לעומר שהוא יום הילולא של רבי שמעון בר יוחאי. ואין אומרים בו תחנון (דמ"א ט; דענ"ט). והעולים למירון יזהרו מאוד לשמור על גדרי הצניעות.

נא לשמור על קדושת העלון. • מומלץ לשמור את העלון, ולהיות ממונה גם בשנים הבאות. • ניתן להשיג את העלון באינטרנט באתר המשרד לשרותי דת: www.dat.gov.il, ובאתר "מאור לפסגה": www.maorlapisga.org

העלון מוקדש לרפאית: הרב מרדכי צמח בן מול, אורית ברכה בת שושנה, חביבה בת שושנה, מרים בת זוהרה, עוזיאל בן מרים, מרים חיה בת מסעודה, נח בן חוה. **להנחלת:** בנימין בן ג'מילה, צפורה ועמרם בוטבול. **ולעילוי נשמת:** נחום חפצ'י, ברוך, חביב, אריה, שמשון, יפתח וניר למשפחת חפצ'י, גולה בת רוזה, דוד חיים בן לאה, רוזה שושנה בת ג'יה, מרים חטיבאשווילי, משולם בן צבי, שלום בן סוליקה, ר' שמעון בן א'זה, סעדיה בת רחל, דוד בן אהרן, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונישה, ששון בן שרה, אביה יהושע בן רונית, מעאל בורים בן יוסף, ג'מילה בת טאוס, משה גרובער, ולדימיר אקסלרוד, חיים חיי מנחם בן בלנש, יהודה בן שרה. **תודה מיוחדת:** לר"ח שי פתחי הי"ו על העזרה והליווי המקצועי, מוסך רמי לוי גבעת שאול, אריה נאור סוכנות לביטוח.